ЛІНГВІСТИКА

УДК 811.161.2’367.633

Н. М. Алексеєнко
ORCID: 0000-0002-3574-4777

ТРАНСФОРМАЦІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В АСПЕКТІ ПРИЙМЕННИКОВОЇ СИСТЕМИ

У статті досліджуються прийменники, використані у творах українських поетів 20-60-х років XIX століття. Метою дослідження є виявлення особливостей вживання прийменників у мові поезій даного періоду. Складено вибірку прикладів вживання прийменників із творів українських поетів, яка дозволяє простежити динаміку використання прийменників, з’ясувати найбільш вживані й на прикладі окремих одиниць, простежити особливості граматичних зв’язків та семантичних значень, виявити подібності та відмінності вживання прийменників у тогочасній та сучасній мові. Зафіксовано вживання архаїчних стосовно сучасної літературної мови прийменників. Простежено використання паралельних конструкцій, фонетичних варіантів, прийменників, що є стилістичними синонімами. Виявлення специфіки вживання прийменників у мові поетів 20–60-х років XIX століття є актуальним, оскільки розширює наукові уявлення про становлення прийменникової системи української мови.

Ключові слова: *прийменник, прийменникова система, граматичне значення, фонетичні варіанти, просторові та об’єктні відношення, стилістичні синоніми.*

DOI 10.34079/2226-3055-2021-14-25-117-124

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Дослідження особливостей вживання прийменників у поетичній мові митців 20-60-х років XIX століття дозволяє розширити уявлення про динаміку використання прийменників в художньому стилі, доповнити відомості про функціонування тогочасної прийменникової системи української мови.

У науковий обіг вводиться новий фактичний матеріал про вживання паралельних конструкцій для вираження однакових відношень чи в поєднанні з тим самим словом, фонетичних варіантів, що дозволяє більш глибоко зрозуміти процеси становлення української прийменникової системи.

До практичних завдань належить блок дидактичних, а саме – можливість використання результатів дослідження в освітньому процесі, зокрема при вивченні службових частин мови.

Мета, завдання, актуальність. Метою статті є дослідження особливостей використання прийменників у творах поетів 20-60-х років XIX століття. Мета реалізується у таких **завданнях**: простежити динаміку використання прийменників у мові поезій 20-60-х років XIX століття, скласти вибірку прикладів вживання прийменників із творів українських поетів вказаного періоду, простежити функції та особливості граматичних зв’язків, виявити подібності та відмінності вживання прийменників у мові поетів 20-60-х років XIX століття та сучасній мові. **Актуальність**

дослідження визначається його спрямуванням на виявлення специфіки вживання прийменників у поетичній мові 20-60-х років XIX століття, що надає можливість розширити наукові уявлення про становлення прийменникової системи української мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прийменник постійно знаходиться в центрі уваги мовознавців. Ґрунтовно досліджували прийменники І. Вихованець (Вихованець, 1980; 1988; Вихованець та Городенська, 2004), А. Загнітко (Загнітко, 2018; 2019). Науковці приділяють багато уваги всебічному дослідженню цієї частини мови, зокрема, прийменниковим еквівалентам та питанням маркування прийменників присвячені роботи Н. Кущ (Кущ, 2015; 2019), лінгвістичний статус прийменника аналізує А. Адаменко (Адаменко, 2014) прийменники словацької та української мови порівнює Л. Буднікова (Буднікова, 2014), англійської й української Т. Поміркована, У. Кецик-Зінченко (Поміркована та Кецик-Зінченко, 2020). У ракурсі цього дослідження актуальними є розвідки, об'єктом яких є прийменники у текстах XVI–XVII століття (Гайда, 2017; 2019).

Виклад основного матеріалу. Мова художніх творів різних періодів має свої відмінності, які об'єктивно зумовлені різними факторами, серед яких можна виділити історичні події, вплив іноземної культури, стан літературного процесу в країні, літературні традиції тощо. Художні тексти надають можливість простежити, як функціонували прийменники у літературному поетичному мовленні XIX століття та порівняти з сучасними тенденціями, виявити подібності та відмінності граматичних значень. Матеріалом для дослідження було обрано 215 текстів поетів 20-60-х років XIX століття, зокрема Левка Боровиковського, Опанаса Шпиговського, Амвросія Метлинського, Миколи Костомарова, Олександра Афанасьєва-Чужбинського, Віктора Забіли, Михайла Петренка, Олександра Корсуна.

Простежимо особливості функціонування прийменників на прикладі окремих одиниць. В аналізованих текстах досить часто вживається прийменник *к(ік)*. М. Железняк зазначає, що конструкція давального відмінка іменника з прийменником *к* широко вживалася в українських народних говірках (Железняк, 1985, с. 49). Конструкції з цим прийменником зустрічаються у народних піснях, у творчості українських письменників різних періодів, зокрема І. Котляревського (*к Енею руки простягає*), П. Тичини (*к серцю ік свому*), у фразеологізмах (*к бісовій матері, ні к селу ні к городу*). Л. Буднікова зазначає, що даний прийменник єдиний, який пов'язується з давальним відмінком, трапляється тільки в кількох виразах: *к лихій годині, к бісу* і має архаїчне значення (Буднікова, 2014, с. 19).

У сучасній мові нормативним є вживання конструкції прийменника *до* з іменником (займенником) у формі родового відмінка (*до берега, прийшла до нас*). Приклади словосполучень з прийменником к наведені у Таблиці 1.

Таблиця 1.

Левко Боровиковський	*ворон к ворону летить* (Два ворони), *к печі підбігає; к хутору примчали; страшно підійти к столу; к мертвому на стіл порхнув* (Маруся), *к берегу примчала* (Рибалка), *к землі не зсяде* (Фарис)
Опанас Шпиговський	*і к груди грудь льне* (Знаєш, Саню-серденько)
Амвросій Метлинський	*воно к землі, мов к рідній, прилягало* (Дитина-сиротина)
Микола Костомаров	*прийшла к нам; вони мене, мій милий, к тобі не приваблюють* (Поцілунок), *недолю і неволю к нам принесли татарськії орди* (Дід-

	пасічник), *к чорту загубити* (Отрут), *веду до водиці, к холодній криниці* (Кінь), *к іменитим панам, к неімущим старцям, к козакам-молодцям, к чорнобровим дівкам* (Пісня моя), *вийди до гаю або к бур'яну* (Нічна розмова) *тулить к серденьку; явір вершечок к тополі схиляє* (Явір, тополя й береза), *стара мати з жалю мліє, к землі припадає; у той час вдова старенька к війську виходжала* (Ластівка), *притулив к руці головку* (Хлопець)
Віктор Забіла	*к берегу звертає* (Човник), *пливуть вони дуже тихо, і к берегу ближче, й то сливе вже ік півдню к берегу пристали* (Сидів раз я над річкою), *неначе він один в світі, ні к кому озваться* (Сирота)
Олександр Афанасьєв-Чужбинський	*ані к селу, ні к городу чоловіку серце* (Осінь)

Слід зазначити, що в аналізованих текстах прийменник к передає просторові та об'єктні відношення і вживається паралельно з прийменником до, наприклад: у творах М. Костомарова: *веду до водиці, к холодній криниці* (Кінь), *вийди до гаю або к бур'яну* (Нічна розмова), *прилетіли до дверей, їдуть до воріт* (Маруся), *наче хто в горі признавсь до їх* (Дідівщина), А. Метлинського: *та йшли до нього із усього миру* (Глек), В. Забіли: *як на милу подивиться, що до милої сказать* (Кохання).

Прийменник *об* поєднується зі знахідним відмінком і виражає об'єктні відношення. Кострукції з цим прийменником передають мисленнєві процеси: *ти ж не забудеш об своїй дівчині* (Розставання, Л. Боровиковський), *вдень і в ніч об ній гадаю* (Явір, тополя й береза, М. Костомаров), почуття: *то об дітках вона все боліє* (Явір, тополя й береза, М. Костомаров), *жалкую об тобі* (Пантикопея, О. Афанасьєв-Чужбинський), *радісно думать і об тій дівчині* (Співака, О. Афанасьєв-Чужбинський). У сучасній мові у подібних випадках вживається прийменник *про* зі знахідним відмінком: *не забудеш про дівчину, про неї гадаю, думаю про дівчину* або прийменник *за* з орудним відмінком: *жалкую за тобою* чи знахідним: *за дітей переживає*. Властиві прийменнику відношення на позначення зіткнення, зближення збереглися: *все стукався об його* (Човник, В. Забіла) – *стукнувся об двері*. Не зафіксовано вживання даного прийменника для позначення часових відношень, які властиві йому у сучасній мові.

У досліджуваних текстах активно вживається прийменник *од*, наприклад у творах А. Метлинського: *він од бога долі не знатиме; тільки од бога кари він ждатиме; зрадник од людей ласки не знатиме; сам він од себе в пущі тікатиме* (Зрадник), *щоб од помсти не втік той лихий чоловік* (Покотиполе), М. Костомарова: *що терпіли ми од тебе* (Пан Шульпіка), *од їх занапастились* (Клятьба), *мої руки чисті од вашої худоби*, (Пантикопея), *колись вона із вами, як зіронька вечірньою добою відорветься од подруг* (Дівчина), *горе вченим, що од простих світло заховали* (На добраніч), *од молодця нема листочка, і дівча од горя з личка спало; чорніший він од ночі; од радості* (Наталя), *од недолі* (Місяць), В. Забіли: *усе одно, як одірвать од милого милу; виборний із головою од нас ухопили* (Маруся), *сердешний одбився од берега* (Човник), *бо нудьга його од серця на час не одходить* (Сирота), М. Петренка: *подальше од світу; і в хмарах навіки од світу втонув* (Небо), *од чого ж біда моя; од сліз би стало, може, легше* (Тебе не стане в сих місцях), О. Афанасьєва-Чужбинського: *геть од землі просить; усе в світі створено од господа бога* (Місяць), *більш, братця, поміж нами, в кого сльози ллються, коли сохнеш од печалі* (Жаль).

Конструкцій з прийменником *від* не зафіксовано. У сучасній мові конструкції з прийменником од є застарілими, нормативними є конструкції з прийменником *від*: *від бога, від людей, від помсти, від тебе.*

Простежимо вживання прийменника з та його фонетичних варіантів. Прийменник *з(із)* виражає просторові відношення: *із тієї криниченьки* (Пісня, О. Афанасьєв-Чужбинський), *озветься як із Січі* (Рідна мова), *із покуття злетів* (Маруся) *зняла перстень із рученьки; із трьох країв хмари* (Чарівниця, Л. Боровиковський); означальні відношення: *обізвались колодники з гіркими сльозами* (Ластівка), причинові: *добра з душі, з серця жалослива* (Рожа), обставинні: *кінь з місця, кінь з воріт* (Наталя, М. Костомаров), *шаблюкою із старістю махну ще й на славу* (Палій, В. Забіла), об'єктні: *тільки Гриця із парубків Маруся любила* (Чарівниця, Л. Боровиковський), *бо не стерпів він із нами довгої розлуки* (Розмова з покійним, А. Метлинський).

У досліджуваних текстах спостерігаємо фонетичні варіанти цього прийменника: *зо-ізо*. Наприклад: *сього не буде вже зо мною* (Сон, А. Метлинський), *а зо мною через тебе ненька розмовляла* (Розмова з покійним, А. Метлинський), *буває зо мною* (Коханка, О. Корсун), *щось таке чудне, таємне діється зо мною* (Метіль, О. Афанасьєв-Чужбинський), *сажнів зо три* (Хлопець), *як лицар добував зо дна морську царицю* (Пантикопея) *колись дівовала, тоді много ізо мною дівочок гуляло* (Великодня ніч, М. Костомаров), *сердешний одбиває й мене хвиля ізо всеї мочі* (Човник, В. Забіла).

Разом з прийменниками *коло, біля, побіля*, що вживаються в аналізованому контексті, наприклад у творах А. Метлинського: *став коло хлопців* (Сон), М. Костомарова: *біля церкви старенької* (Сон), О. Афанасьєва-Чужбинського: *зачепилось побіля могили* (Товаришеві), *коло неї шлях-дорога* (Могила), зустрічаємо прийменник *у*, що паралельно використовується для вираження просторових відношень (див. Таблицю 2).

Таблиця 2

Левко Боровиковський	*коло чарів перстень положила* (Чарівниця)	*заіржали кониченьки у ясел стоя* (Бандурист) *певно моя мила у чужого ліжка* (Віщба), *у воріт стоя* (Розставання), *в головах у тіла* (Маруся)
Микола Костомаров	*сідай біля мене, не хочу біля тебе сідати* (Поцілунок); *один біля могили* (Соловейко)	*у панського огорода* (Посланець); *там кінь стоїть у рундука* (Наталя); *лицар у огня не спить* (Могила) *стоїть стовпчиком у порога* (Отрут); *сіла в порога* (Рожа)

У творах М. Костомарова часто використовується прийменник *край*, який вказує на знаходження предмета поблизу іншого. Наприклад: *край тину, край коляки* (Березка), *край криниці* (Вулиця), *край старої церкви ти стрінеш мене* (Поцілунок), *а край нього на осиці сорока скрегоче, а на березі край його лозовий кущочок* (Полтавська могила) *квилять дітки маленькі край його* (Отрут). Разом з тим у творах інших авторів простежується паралельне вживання прийменників *край – під – у*. Наприклад у творах О. Афанасьєва-Чужбинського: *і дівчина гарна стоїть край віконця* (Прощання), *тай нахилив край віконця високу тополю* (Метіль), Л. Боровиковського: *під віконечком кого, відкіль виглядаєш* (Маруся), М. Костомарова: *сидить небога у вікна* (Наталя).

Приклади використання паралельних форм *край війна – під вікном – у вікна* наведені у Таблиці 3.

Таблиця 3

Амвросій Метлинський	*і хлопець край вікна сидить* (Чорний кіт)	*прокинулася матуся, сидить у віконця* (Сон)
Левко Боровиковський	*тричі під вікном півень кукурікнув; під вікном рюмсала Маруся; сидить під вікном небога; під віконечком постій* (Маруся), *сіла бідна у вікна, на лаві у вікна* (Маруся)	*виглядаючи вас у віконце* (Материна стріча)

Одночасне використання форм прийменника *поміж-помеж* спостерігаємо у О. Афанасьєва-Чужбинського: *піде шукать поміж людьми* (Товаришеві), *гірко їм жити, братця, помеж вами, як помеж вами ні з ким поділяться* (Співака).

У текстах виявляємо прийменники *повз, поуз, проз*, що є стилістичними синонімами (Степаненко, 2012, с. 93). Наприклад: *повз могили* (Полтавська могила, М. Костомаров), *повз двір, де мила живе, я проїхав двічі* (Повз двір, В. Забіла), *лужком поуз хату* (Гайдамаки), *вітер війнув проз віконце* (Віщба, Л. Боровиковський). У сучасній мові прийменник *повз*, як і в наведених прикладах, передає просторові відношення руху відносно когось чи чогось, поєднується з іменником у знахідному та родовому відмінках, зберігаючи граматичне значення та семантичні відношення.

Прийменник *круг* (*округ*) поєднується з іменником чи займенником у родовому відмінку: *круг серця дзюрить чорна кров* (Малоросійська балада, О. Шпиговський), *круг його ліси та широкі луки* (Прощання), *округ неї на роздоллі*, (Могила), *круг тебе чужа сторона* (Над гробом Т. Г. Шевченка, О. Афанасьєв-Чужбинський), *округ хреста обвилася зелененькая березонька* (Сон, М. Костомаров). Для сучасної мови більш звичним є вживання *кругом, навколо, навкруги*. Виникають сумніви, які саме відношення репрезентує прийменник вколо: *під яблуннню зеленою хлоп'ята сидять, а вколо їх меж листями та бджоли гудять, і дід посередині* (Дід-пасічник, М. Костомаров), із контекста не зрозуміло: бжоли гудуть *біля* хлоп'ят чи *навколо* хлоп'ят?

Прийменники *з-за, із-за, з-під, із-під, з-поза* виражають просторові відношення: *місяць із-за хмар блищить, з-під кінських ніг* (Маруся), *та вийняла з-за пазухи циганчині чари* (Чарівниця, Левко Боровиковський), *світив з-поза хмари* (Пішли навтікачі), *вже і мріє із-зі гаю* (Сон), *і як сонце із-під хмари* (Рідна мова) та об'єктні: *мов народ, учулось, бідний застогнав із-під ляхів* (Рідна мова, Амвросій Метлинський).

Цікавим, на наш погляд, є вживання прийменника *з-задля* у поезії «Рідна мова» Амвросія Метлинського: *Дніпро спесивий спину гне з-задля човнів*, який досі не зустрічався нам. У загальному списку прийменників сучасної української мови, який представлений 256 одиницями (Мейзерська, 2010, с.61-62), прийменник *з-задля* відсутній. Не вказані також *ізо, вколо*, згадувані вище, та *підо* (*скачи підо мною*, Кінь, Микола Костомаров).

Висновок і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У творах українських поетів 20-60-х років XIX століття активно вживаються прийменники, які в сучасній українській мові вважаються застарілими. У мові відбулися трансформаційні процеси, які витіснили застарілі прийменникові конструкції й залучили інші. Простежуються відмінності вживання прийменникових конструкцій, їхніх граматичних значень у мові досліджуваних творів і сучасній мові. Зміна прийменниково-відмінкових

відносин є одним з індикаторів динаміки мовних змін. Виявлено паралельне вживання прийменників. На позначення однакових семантичних відношень вживаються конструкції з тим самим словом, але з різними прийменниками. Зафіксовано рідковживані фонетичні варіанти прийменників. Встановлено, що у сучасній мові змістові відношення деяких прийменників змінилися. Виявлені зміни граматичних та семантичних відносин прийменників, витіснення архаїчних конструкцій засвідчують процеси трансформації мови, її постійного розвитку. Вважаємо **перспективним** подальше дослідження прийменників української мови XX століття, їх граматичних значень та семантики у художньому дискурсі.

Бібліографічний список

Адаменко, А., 2014. Лінгвістичний статус прийменника у сучасній науковій думці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Лінгвістика*, 21, с. 7–10.

Буднікова, Л. Т., 2014. Прийменникові конструкції у словацькій та українській мовах. В : С. М. Пахомова, ред. *Studia Slovakistica*. Ужгород : Вид-во О. Гаркуші, 14 : Словакістика в часовій рефлексії і контактах, с. 14–20.

Вихованець, І. Р., 1980. *Прийменникова система української мови*. Київ : Наукова думка.

Вихованець, І. Р., 1988. *Частини мови в семантико-граматичному аспекті*. Київ : Наукова думка.

Вихованець, І. Р. та Городенська, К. Г., 2004. *Теоретична морфологія української мови*. Київ : Пульсари.

Гайда, О. М., 2017. Функціонування прийменника на в українській мові XVI–XVII століть. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*, 2017, с. 23–30. DOI : https://doi.org/10.24919/2411-4758.2017.109246

Гайда, О. М., 2019. Прийменник ДѢЛÆ в українській мові XVI–XVII століть : особливості граматики та семантики. *Лінгвістичні дослідження*, 50, с. 269–275. DOI : https://doi.org/10.34142/23127546.2019.50.32

Железняк, М. Г., 1985. Прийменники в говорі і в поезії. *Мовознавство*, 3, с. 49–50.

Загнітко, А. П., 2018. Мовносоціумний простір прийменника : дискурсивні практики. *Лінгвістичні студії*, 35, с. 14–39. DOI : https://doi.org/10.31558/1815-3070.2018.35.2

Загнітко, А. П., 2019. Сучасна об’єктивна граматика : прийменники та їх аналоги. *Лінгвістичні студії*, 38, с. 113–116.

Кущ, Н. В., 2015. Порівняльні прийменникові еквіваленти української мови : семантичний аспект. *Теоретичні і прикладні проблеми сучасної філології*, 1, с. 141–145.

Кущ, Н. В., 2019. Стилістичне маркування вторинних обставинних прийменників способу дії. *Закарпатські філологічні студії*, 11 (1), с. 21–27. DOI : https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.11-1.4

Мейзерська, І. В., 2010. Словник прийменників сучасної української мови : принципи створення. *Лексикографічний бюлетень*, 19, с. 59–64.

Поміркована, Т. та Кецик-Зінченко, У., 2020. Моделювання смислових відносин, виражених прийменниками в українській та англійській мовах. *Актуальні питання гуманітарних наук : Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету*, 28 (3), с. 45–49. DOI : https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/28.208737

Степаненко, Н., 2012. Функціональні й семантико-синтаксичні параметри прийменників мимо і повз (українсько-російські граматичні зв'язки). *Філологічні науки*, 11, с. 90–94.

References

Adamenko, A., 2014. Linhvistychnyi status pryimennyka u suchasnii naukovii dumtsi [Linguistic status of the preposition in modern scientific thought] *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series : Linguistics*, 21, pp. 7–10. (in Ukrainian).

Budnikova, L. T., 2014. Pryimennykovi konstruktsii u slovatskii ta ukrainskii movakh [Prepositional constructions in the slovak and ukrainian languages]. In : S. M. Pakhomova, ed. *Studia Slovakistica*. Uzhhorod : Published by O. Harkushi, 14 : Slovak studies in temporal reflection and contacts, pp. 14–20. (in Ukrainian).

Haida, O. M., 2017. Funktsionuvannia pryimennyka na v ukrainskii movi XVI–XVII stolit [Functioning of the preposition in the Ukrainian language of the XVI–XVII centuries]. *Native word in the ethnocultural dimension*, 2017, pp. 23–30. DOI : https://doi.org/10.24919/2411-4758.2017.109246 (in Ukrainian).

Haida, O. M., 2019. Pryimennyk DЂLÆ v ukrainskii movi XVI–XVII stolit : osoblyvosti hramatyky ta semantyky [Preposition ДЂЛÆ in the Ukrainian Language of the XVI–XVII centuries : Grammatical and Semantical Featurs]. *Lingvistichni doslidzhennja*, 50, pp. 269–275. DOI : https://doi.org/10.34142/23127546.2019.50.32 (in Ukrainian).

Kushch, N. V., 2015. Porivnialni pryimennykovi ekvivalenty ukrainskoi movy : semantychnyi aspect [Comparative prepositional equivalents in Ukrainian language : semantic aspect]. *Teoretychni i prykladni problemy suchasnoi filolohii*, 1, pp. 141–145. (in Ukrainian).

Kushch, N. V., 2019. Stylistychne markuvannia vtorynnykh obstavynnykh pryimennykiv sposobu di [Stylistic marking of secondary adverbial prepositions of manner]. *Transcarpathian Philological Studies*, 11 (1), pp. 21–27. DOI : https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.11-1.4 (in Ukrainian).

Meyzerska, I. V., 2010. Clovnyk pryimennykiv suchasnoi ukrainskoi movy : pryntsypy stvorennia [Dictionary of prepositions of modern Ukrainian : principles of creation]. *Leksykohrafichnyi biuleten*, 19, pp. 59–64. (in Ukrainian).

Pomirkovana, T. and Ketsyk, U., 2020. Modeliuvannia smyslovykh vidnosyn, vyrazhenykh pryimennykamy v ukrainskii ta anhliiskii movakh [Modeling semantic relations expressed by prepositions]. *Topical issues of the humanities : an intercollegiate collection of researchers working with young people with Drohobych workers at Ivan Franko University*, 28 (3), pp. 45–49. DOI : https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/28.208737 (in Ukrainian).

Stepanenko, N., 2012. Funktsionalni y semantyko-syntaksychni parametry pryimennykiv mymo i povz (ukrainsko-rosiiski hramatychni zviazky) [Functional and semanticalli syntactical parameters of the prepositions by and past (Ukrainian and Russian grammatical correlations)]. *Filolohichni nauky*, 11, pp. 90–94. (in Ukrainian).

Vykhovanets, I. R., 1980. *Pryimennykova systema ukrainskoi movy* [*Prepositional system of the Ukrainian language*]. Kyiv : Naukova dumka. (in Ukrainian).

Vykhovanets, I. R., 1988. *Chastyny movy v semantyko-hramatychnomu aspekti* [*Parts of speech in the semantic-grammatical aspect*]. Kyiv : Naukova dumka. (in Ukrainian).

Vykhovanets, I. R. and Horodenska, K. H., 2004. *Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy* [*Theoretical morphology of the Ukrainian language*]. Kyiv : Pulsary. (in Ukrainian).

Zahnitko, A. P., 2018. Movnosotsiumnyi prostir pryimennyka : dyskursyvni praktyky [Linguace-social context of preposition : discourse practices]. *Linguistic studies*, 35, pp. 14–39. DOI : https://doi.org/10.31558/1815-3070.2018.35.2 (in Ukrainian).

Zahnitko, A. P., 2019. Suchasna obiektyvna hramatyka : pryimennyky ta yikh analohy [Modern objective grammar : prepositions and their analogues]. *Linguistic studies*, 38, pp. 113–116. DOI : https://doi.org/10.31558/1815-3070.2018.35.2 (in Ukrainian).

Zheleznyak, M. H., 1985. Pryimennyky v hovori i v poezii [Prepositions in speech and poetry]. *Movoznavstvo*, 3, pp. 49–50. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 25.09.2021.

N. Alekseienko

TRANSFORMATION OF MODERN UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE IN THE ASPECT OF THE PREPOSITION SYSTEM

The article investigates the peculiarities of the prepositions use in the works of Ukrainian poets in the 20-60s of the XIX century. The language of works of different periods has its peculiarities, which are objectively due to various factors, including historical events, the influence of foreign culture, the state of the literary process in the country, literature traditions and so on. Literature texts provide an opportunity to trace how prepositions functioned in the poetry of the XIX century and compare with modern trends, to identify similarities and differences of grammatical and semantic meanings. The texts by Levko Borovikovsky, Opanas Shpyhovsky, Ambrose Metlynsky, Mykola Kostomarov, Oleksandr Afanasyev-Chuzhbynsky, Viktor Zabila, Mykhailo Petrenko, and Oleksandr Korsun were selected for analysis.

The purpose of the research is to identify the peculiarities of the use of prepositions in the poetic language of this period. A selection of examples of the prepositions use from the works of Ukrainian poets allows us to trace the dynamics of their use. The study identified the most commonly used prepositions and traced the functions and features of grammatical connections on the example of individual units.

The use of archaic prepositions (к, об, од) is recorded. The construction of the dative case of a noun with the preposition "к" was widely used in ancient Ukrainian dialects. In modern literary language, this preposition is preserved in phraseology. Instead, the construction with the preposition "до" and the noun in the genitive case is actively used.

Differences in the use of prepositions in the analyzed texts and modern language are revealed. The preposition "об" is now more actively used to denote temporal relations rather than object relations, although in the past it represented object relations quite widely.

The use of parallel constructions (к – до, край – під – у, поміж – помеж), phonetic variants of prepositions (з – із – зо – ізо), prepositions that are stylistic synonyms (повз, поуз, проз) is traced.

The revealed changes of grammatical and semantic meanings of prepositions, displacement of archaic constructions testify to the processes of language transformation and its constant development.

Key words: *preposition, prepositional system, grammatical meaning, phonetic variants, spatial and object relations, stylistic synonyms.*